

İran’da Afet Yönetiminin Teşkilatlanması*

Organization of Disaster Management in Iran

Yousef BASHİRİ^a

^a Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye,
yousef.bashiri@gmail.com, ORCID:
0000-0003-4115-4631

ÖZ

Yirmi birinci yüzyılda, dünya genelinde deprem, sel, kuraklık, tsunami gibi doğal afetlerin yanı sıra çeşitli yapay afetler de (örneğin teknoloji kaynaklı afetler) görülmekte olup insan bu afetlerle yaşamaya devam etmektedir. Bu afetlerin özellikle gelişmekte olan ülkelerde yönetilmesi konusunda mevcut afet yönetim sistemlerinin yeterli düzeyde olması büyük önem taşımaktadır. Afet yönetim sürecinin başında bazı ülkelerde Cumhurbaşkanı, bazı ülkelerde ise içişleri bakanı ya da diğer bakanlar yer alabilmektedir. İran’ın afet yönetim sürecinin başında ise Cumhurbaşkanı bulunmaktadır. İl düzeyinde afet yönetiminde ise valinin ve valinin yanında diğer yerel yöneticilerin de çeşitli sorumlulukları vardır. Dünya genelinde en çok afet gerçekleşen ülkeler arasında İran, ilk on sıra içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle afet yönetim sistemlerini tanımak ve tanıtmak, bu sistemlerin gelişmesinde önemli role sahiptir. Doktora tezinin bir parçası olan bu çalışmada afet ve kriz kavramı ile bunların özellikleri ve afet yönetiminin teorik çerçevesi sunulduktan sonra İran afet yönetimi, kamu yönetimi ve bunun yerel yönetimi üzerinde teşkilatlanması ile sivil toplumun yeri tanımlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet Yönetimi, Kriz, Yerel Yönetim.

ABSTRACT

In the twenty-first century, in addition to natural disasters such as earthquakes, floods, droughts and tsunamis, various artificial disasters (for example, technology-related disasters) are seen throughout the world, and people continue to live with these disasters. It is of great importance that the existing disaster management systems are adequate for the management of these disasters, especially in developing countries. In some countries, the president of the country and the interior minister or other ministers may take place at the beginning of the disaster management process. The head of Iran's disaster management process is the president. In disaster management at the provincial level, besides the governor and the governor, other local administrators also have various responsibilities. Iran is among the top ten countries in the world with the most disasters. For this reason, getting to know and introducing disaster management systems has an important role in the development of these systems. In this study, which is a part of the doctoral thesis, after presenting the concept of disaster and crisis, their characteristics and the theoretical framework of disaster management, Iran disaster management, public administration and its organization on local administration and the place of civil society are defined.

Keywords: Disaster Management, Crisis, Local Government.

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

Atıf-Reference: Bashiri, Y. (2021). İran’da Afet Yönetiminin Teşkilatlanması. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 58-71.

1. GİRİŞ

İran, Güneybatı Asya’da yer alan, güneyde Fars ve Umman Körfezi, kuzeyde ise Hazar Denizi ile çevrili, Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Irak, Pakistan, Afganistan ve Türkmenistan ile kara sınırına sahip olan bir ülkedir. Bugünkü resmi adı İran İslam Cumhuriyeti olup başkenti Tahran’dır. İran’ın nüfusu 2020 yılında yaklaşık 83992949 milyon (Worldometers, 2021) ve yüzölçümü de 1,648,195 km’dir (İran Dışişleri Bakanlığı, 2021). Bunun yanında hem etnik hem de mezhepsel olarak çeşitlilik göstermekte olan İran, günümüzde Birleşmiş Milletler, Bağlantısızlar Hareketi, İslam Konferansı Örgütü ve OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries) gibi çeşitli uluslararası örgütlere üyedir.

Günümüzde dünya genelinde deprem, tsunami, kasırga gibi doğal afetlerin yanı sıra çeşitli yapay afetler (örneğin teknoloji kaynaklı afetler), ekonomik ve siyasi krizler de yaşanmaya devam etmektedir. Bu afetlerin özellikle gelişmekte olan ülkelerde yönetilmesi konusunda mevcut afet yönetim sistemlerinin yeterli düzeyde olması büyük önem taşımaktadır. Nitekim bu ülkelerde kriz yönetim sistemleri yetersiz kalmakta ve yaşanan afetlerin etkileri çok kısa sürede unutulmaktadır.

İnsan tarih boyunca krizlerle, özellikle doğal afetlerle karşılaşmıştır ve karşılaşmaya da devam edecektir. Bu durumda afet yönetimi, süreklilik gerektiren bir uygulamadır. Bundan dolayı afet yönetimi, önemli bir konu haline gelmiştir ve bu konuda bilgi sahibi olmak, çağımızın gerekliliklerindedir. Ancak kamu yönetimi alanında afet yönetimi uygulamaları denilince kriz yönetimi konusundaki çalışmalar ön plana çıkmaktadır.

Kriz durumunu idare etmek, toplumun katılım seviyesini yükselterek halkın örgütlenmesini sağlar. Bu bağlamda, kamu ve yerel yönetimlerde afet yönetimi ve sivil toplum algısı ön plana çıkar. Afet sonrası, örgütlü ve örgütsüz çok sayıda yardımın varlığı olumlu bir adım olmakla birlikte, afet yönetiminde yöneticilerin halka karşı sorumlulukları da önemli bir konudur.

Afet yönetim sürecinin başındaki kişi , ülkelere göre değişiyor, bazı ülkelerde Cumhurbaşkanı, bazı ülkelerde bir bakan (örnek:İçişleri bakanı)yer almaktadır.İl düzeyinde,mahallin en büyük idari amiri, o yerin afet yönetiminden ve kriz döneminde sorumlu esas kişi konumundadır.Valinin yanı sıra, diğer yerel yöneticilerin de afet yönetiminde çeşitli sorumlulukları bulunmaktadır. İran’ın afet yönetim sürecinin başında Cumhurbaşkanı bulunmaktadır. İran’da en sık görülen afet tipleri arasında deprem, sel, kuraklık, yer kayması, fırtına, kasırga, yıldırım vb.gibi afetler yer almaktadır. Sayılan afetlerden deprem, İran’da en fazla can ve mal kaybına neden olan afet türüdür.Dünya genelinde, en çok afet gerçekleşen ülkeler arasında İran,ilk on sırada yer almaktadır (Saidi, 2017).Bu durum,İran’da etkin bir afet yönetim sürecini gerektirmektedir.

Bugün İran’da idare ismi olarak Farsça “buhran yönetimi” ile birlikte idareler resmi durumda tercüme ettiğinde afet yönetimi anlamına gelen “disaster management” ismi de kullanılmaktadır. Hem yasalarda kullanılması hem de anlamı göz önüne alındığında bu çalışmada afet yönetimi kavramı kullanılmıştır (daha önce kriz yönetimi kavramı yaygındı).

2. AFET VE KRİZ YÖNETİMİ KAVRAMI VE TANIMI

İnsanların afet ve krizle tanışması insanlık tarihiyle yaşıttır ve en eski medeniyetlerde farklı yerlerde meydana gelen afetlerle ilgili bilgilere rastlanmıştır. Bunun için afetleri tanımak, kontrol etmek, onlarla mücadele etmek ve bu eylemleri bugünkü şartlarla yapabilmek, aynı zamanda bu konuda insanları ve amaçlarını, önlemleri ve tedbirleri örgütlenmiş hale getirmek önemli konulardandır.

Kriz kelimesi Fransızca’dan (crise) girmiş olup çeşitli alanlarda (doğal afetler, iktisadi, siyasi, tıp vb.) farklı anlamlara sahip olmuştur. Örneğin Türk Dil Kurumu’nda şu şekilde tanımlanmıştır:

- Bir organda birdenbire ortaya çıkan fizyolojik bozukluk,
- Bir kimsenin yaşamında görülen ruhsal bunalım,
- Bir şeyin çok kıt bulunması durumu,
- Bir şeye duyulan ani ve aşırı istek,
- Çöküntü
- Bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran...(TDK, 2020).

Afet kelimesi ise Türk Dil Kurumu’nda şu şekilde tanımlanmıştır:

- ✓ Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım,
- ✓ Kıran,
- ✓ Çok kötü,
- ✓ Güzelliği ile insanı şaşkına çeviren, aklını başından alan kadın,
- ✓ Hastalıkların dokularda yaptığı bozukluk (TDK, 2020) .

Ayrıca afet kelimesinin Farsça ve hatta Arapça “bela, yıkım, facia, büyük felaket, zorluk, meşakkat” (Abadis, 2020) gibi çeşitli anlamları olmuştur. İngilizce’de “disaster” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kriz, “Bir bireyin, grubun, örgütün ya da topluluğun normal işlevlerini yerine getirmesini engelleyen, acil ilgi ve çözüm gerektiren, tolere edilemeyen, sıra dışı, beklenmeyen bir durum ya da ani değişiklik” biçiminde tanımlanabilir (Çankaya Rehberlik ve Araştırma Merkezi, 12.03.2021).

“Kriz, bir kişi ya da bir toplumun geçirdiği zor ve buhran dönemleridir. Örgütsel anlamda kriz de örgütsel amaçlarını ve varlığını tehdit eden, örgütün risk önleyici önlemlerini yetersiz kılacak nitelikte örgütün ani tepkisini gerektiren ve beklenmedik ve hızlı değişikliklerin söz konusu olduğu, planlama ve karar mekanizmalarını olumsuz biçimde etkileyen gerilimli durumdur” (İstanbul Üniversitesi Uzak Öğretim Ders Notları, 2017: 4)

Herhangi bir olaya kriz denilebilmesi için;

- Beklenmedik olmalı, bir anda ortaya çıkmalı,
- Örgütün, topluluğun veya bireylerin yaşamını tehlikeye sokmalı,
- Hızlı karar verme baskısı oluşturmalı,
- Uyum yeteneğinin azaltılması,
- Gerilimin artırılması,
- Güveni sarsmış olmalı,
- Mevcut durumu tehdit etmeli
- Bir kişi ya da bir toplumun geçirdiği zor ve buhran dönemleri olmalı
- Çok önemli veya belirleyici bir dönüm noktası olmalı
- vb.

“Kriz yönetimi; bir krize veya olumsuz dönüm noktasına karşı yöneltilmiş bir stratejik planlama sürecidir veya olumsuz olaylardan kaynaklanmış risk ve belirsizlikleri uzaklaştıran ve böylece organizasyonun kendi yapısını büyük ölçüde kontrol etmesine imkan sağlayan bir süreçtir” (İstanbul Üniversitesi Uzak Öğretim Ders Notları, 2017:4-5).

“Özetle kriz yönetimi; afet yönetiminin aşamalarından biridir ama kriz anında kriz yönetiminin boyutları afet yönetimini de içine alacak şekilde genişleyebilir” (Güngör, 2020: 7)

Kriz yönetimi, işletmeler açısından altı aşamadan oluşmaktadır:

- ✓ Krizden kaçınmak
- ✓ Krizi saptamak
- ✓ Krizi yönetmeye hazırlanmak
- ✓ Krizi çözmek
- ✓ Krizi dondurmak
- ✓ Krizden yarar sağlamak (Yavaş, 2005:29).

Afet ise, önemli ölçüde fiziksel hasara veya yıkıma, can kaybına veya bazen doğal çevrede kalıcı değişikliklere neden olan, beklenmeyen doğal veya insan yapımı bir felakettir.

Afet idari olarak Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olayları, şeklinde tanımlanmıştır.(Toprak Karaman, 2017:2)

Afet yönetimi, zarar azaltma (mitigation), hazırlık (preparation), müdahale (response) ve iyileştirme (recovery)evrelerinden oluşur. Bu dört ana evrenin önleme, tahmin ve erken uyarı, etki analizi, rehabilitasyon ve yeniden yapılanma ara evreleri vardır (Döker, 2021: 5).

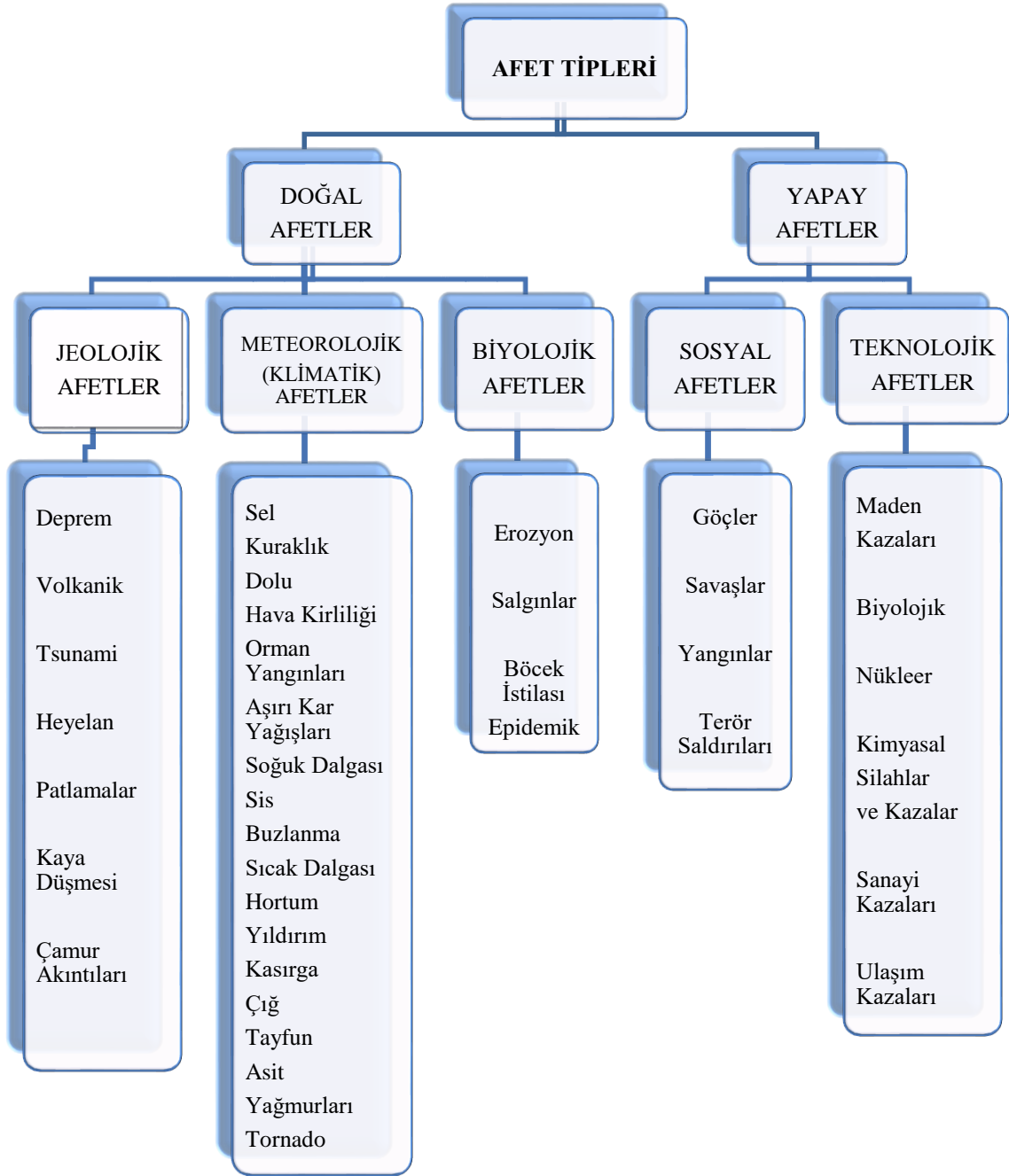
Afet yönetimi, herhangi bir afetin önlenmesi için afet öncesinde, sırasında ve sonrasında gerekli planlamaların yapılarak afetlerin etkisini en aza indirmek için yapılan çalışmalardır (Güngör, 2020: 5)

Afetler, gerek doğa kaynaklı olsun gerekse teknolojik ve insan faktörlere dayansın; bir ülkenin makroekonomik yapısını derinden etkileyen olaylardır. Kaynağına ve şiddetine, yaşandığı ülkenin sosyoekonomik ve politik koşulları ile kurumsal yapısına göre afetlerin neden olduğu etkinin boyutu değişiklik göstermektedir (Altay, 2017:160).

Doğal afetlerin meydana geldiği bölgelerde oluşan hasar ve tahribatların giderilmesi, bölgede yaşamın normal hale dönüştürülmesi, bölge ekonomisinin düzenlenmesi ve bölgede yaşayan ve zarar gören kişilerin desteklenmesi ülke çapında gerekli önlemlerin alınması ve etkin bir şekilde hayata geçirilmesiyle mümkündür (Arikan,2017:180) Afetler ne tip olursa olsun, biz bunlarla yaşıyoruz, yaşıyoruz ve yaşayacağız, bu yuzden insanlar ve toplumlar için çok önemli sayılır.

3. AFET TİPLERİ

Afetler, kaynağına göre “doğal afetler” ve insan kaynaklı olan “yapay afetler” şeklinde sınıflandırılabilir (Sancakdar, 2017 :43).

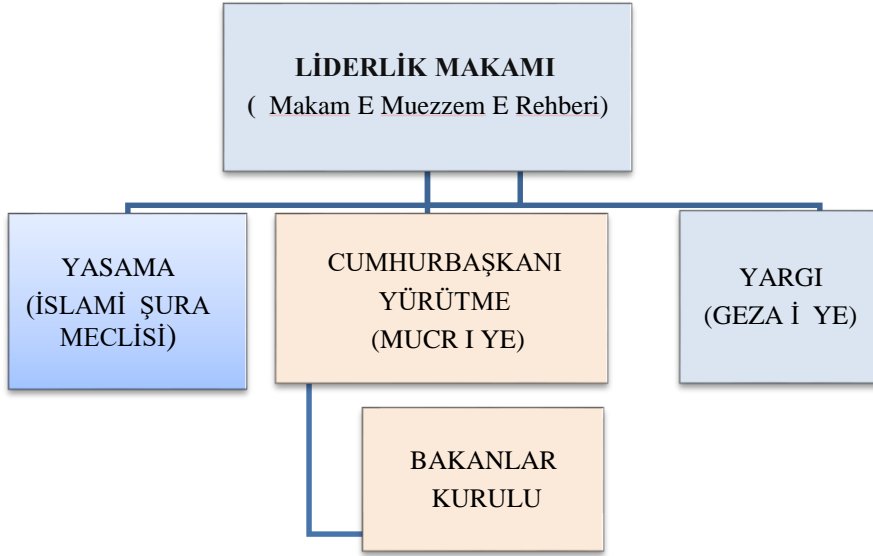
Şekil 1: Afet Tipleri

Kaynak: Mondal, 2021: Erişim 25/04/2021; Güroglu, M. (2020). Acil Durum Ve Afet Planlaması Ünite 1: Acil Durum Ve Afet Yönetim Planları. Kaynaklardan yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

4. İRAN'IN YÖNETSEL YAPISI

İran İslam Cumhuriyeti Anayasası'nın 57. Maddesine göre, İran'da yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç tane güç bulunmaktadır.

- Yasama gücü: Yasa çıkarma-İslami Şura Meclisi (Milli Meclis)
- Yürütme gücü: Çıkan yasaları uygulama
- Yargı gücü

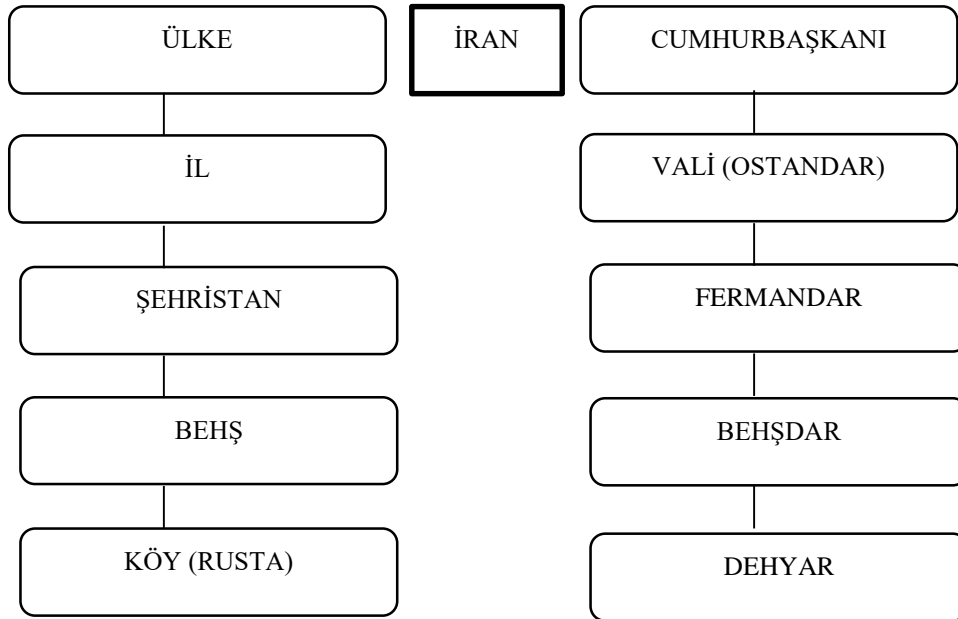
Şekil 2: İran Devletinin Genel Şeması

Kaynak: 1989 İran Anayasa'sından yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

İran'ın yönetim yapısı (idari bölümleri) illerden oluşur. İran'da günümüzde 31 il (ostan) bulunmakta olup her ilde birkaç tane şehrestan vardır. Şehrestanların sayısı her ilde farklı olabilmektedir. İstisnalar olmak koşuluyla her şehrestan en az 2 behşten oluşur. Her behş de bir veya birden fazla şehir ve en az iki dehestandan oluşur. Her dehestan ise birkaç tane köyden oluşur.

İran'da,2020 verilerine göre 31 il 448 şehrestan, yaklaşık olarak 1354 şehir, 1099 bahş, 2637 dehestan ve 98400 çeşitli köyleri ve göçebe barındıran merkezleri bulunmaktadır (Amar, 2021).

Her ilde ilgili bakanın temsilcisi olan bir genel müdür ve her şehrestanda da idare başkanı bulunmaktadır. Vali, illerde devletin genel düzeninin koruyucusu ve uygulayıcısıdır. Vali, İçişleri Bakanı tarafından Bakanlar Kurulu'na tanıtılır ve daha sonra Bakanlar Kurulu valinin görevlendirilmesini onaylar. Onaylama sonrası ise Cumhurbaşkanı tarafından valilik fermmanı imzalanır. İllerde valinin yanı sıra idari şuralar bulunmaktadır. İdare şurası, vali başkanlığında olan ve yasada belirtilen üyelerden oluşmaktadır. İllerde eşgüdümü sağlamakla görevlidir.

Şekil 3: İran'ın Yönetimsel Yapısının Hiyerarşi Şeması

Kaynak: İran Meclisi, 2021, kaynaktan yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

İran’da idari işlerdeki yapılanmayı değişik gruplara ayırabiliriz.

- ✓ Merkezi Yönetim :
 - a. Başkentte merkezi teşkilat
 - b. İllerdeki devlet yapısı (Taşra teşkilatı)
- ✓ Şehir ve Köy İslami Şurası (Yerel yönetimler)
- ✓ Özel Sektör ve Meslek Odaları özellikle Sanayi ve Ticaret Odaları, Avukatlar Bürosu, Hemşireler Bürosu, Tıpçılar Bürosu, Mühendisler Bürosu vb.
- ✓ Kamu Kuruluşları
- ✓ Sivil Toplum Kuruluşları
- ✓ Sendikalar (Örnek: Ulaşım sendikaları)
- ✓ Kooperatifler (Teavoni denilen bir tür ortaklıktır)

5. İRAN’DA YEREL YÖNETİMLER (ŞEHİR VE KÖY İSLAMİ ŞURALARI)

İran Devrimi’nden sonra şehir ve köy İslami şuraları kurulmuştur. Devrimden önce bunlar “şehir encümeni” adını taşımıştır. İran şehir ve köy şuralarına aday olanlar, halk oyu ile dört yıllığına seçilirler. Seçimlerin kontrolü İslami Şura Meclisi’ne aittir. Seçimin uygulama işleri ise devlet tarafından başka bir kurulca yapılmaktadır.

İran Anayasası’nın 7. maddesine göre şuralar (İslami Şura Meclisi, Yerel Şuralar, Şehir ve Köy İslami Şuraları vb.) ülkenin karar organları ve yönetimleridirler. Bu maddenin 1999 yılında yapılan ilk yerel seçimlere kadar uygulanmadığını görmekteyiz. Şehir ve Köy İslami Şuraları kendi bölgelerinin refah düzeyinin artırılması; toplumsal, kültürel, eğitim, sağlık, ekonomik gereksinimlerini karşılayacak çalışmaların gerçekleştirilmesi ve bunların hayata geçirilmesine yönelik ulusal paydanın planlanması ve düzenlenmesi yönünde çalışmaktadırlar.

İran’da belediye başkanı, İslami şehir Şurası tarafından adayların içinden seçilir, İçişleri Bakanlığı’na önerilir ve onaylandıktan sonra atanır ve denetlenir. Belediye başkanı İslami şehir Şurası üyeleri arasında veya üyelerin dışından atanır. Belediye başkanı aynı zamanda hem İslami şura üyesi hem de belediye başkanı olamaz. Belediye başkanı yürütme yetkisine sahiptir.

Köylerdeki İslami Köy Şuraları’nda köy işlerini yürütmek için görevli olan “dehyar” adlı kişiler, İslami Köy Şuraları tarafından adayların içinden seçilir, valiye önerilir ve onaylandıktan sonra atanır ve denetlenirler. Dehyar, köy işlerini yürütür.

Yerel yönetimlerin yaygınlaşması, halkın katılım seviyesini artırarak sistem ile toplum arasında güveni artıran önemli bir unsurdur.

21. yüzyılda bilgili, uzman insanların sayısındaki artışla beraber daha önceleri yürütme organının dışında yer alan bu uzman kişiler yerel yönetimler vasıtasıyla karar organlarında aktif bir rol alacaklardır. Halkın yönetime yerel organlar vasıtasıyla katılımı, devlete yardımcı olmanın yanı sıra devletin milli gücünün de artmasını sağlayacaktır.

Devletlerin giderek küçülmeye (minimal devlet) başladığı günümüz toplumlarında, devlete ait işleri yerine getiren diğer yapıları güçlendirmenin gereği de ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bu işleri yerine getirecek olan yapıların hukuksal ve yapısal sorunlarının çözülmesi ve güçlendirilmesi önem taşımaktadır. Yerel yönetimlerin hukuksal ve yapısal olarak güçlendirilmesiyle katılımcılığın da güçlendirilmesi mümkündür. Bu ikisi, aslında birbirleriyle karşılıklı etkileşim halinde olan konulardır.

6. İRAN’DA KAMU VE YEREL YÖNETİMLERDE AFET YÖNETİMİN TEŞKİLATLANMASI

İran Devrimi’nden sonra, 1990’lı yıllardan itibaren İran’da afet yönetimi konusuna önem verilmeye başlanmış, çeşitli yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Örneğin 1991 yılında, Doğal Afetleri Azaltma Milli Komitesi’ne ilişkin bir kanun yürürlüğe girmiştir.

2002 yılında ise, İmdat ve Kurtarma Planı hazırlanmıştır. 2003 yılında, planın adında ve içeriğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Kriz Merkezi, İçişleri Bakanı’nın başkanlığında 20 üyeyle toplanmıştır. Merkez, eğitim, önleme ve arama-kurtarma olmak üzere üç çalışma grubundan oluşmaktadır. Aynı zamandan illerde, bu teşkilatın başında vali, şehristanlarda ise fermanlarlar bulunmaktadır. 2004 yılında yeni bir değişiklik daha yapılmıştır. Doğal afetlerde kriz yönetiminin başında, Cumhurbaşkanı’nın birinci yardımcısı bulunmaktadır. 2005 yılında ülkenin vizyonu ve genel politikaları arasında, doğal afetleri önleyici ve onun hasarlarını azaltıcı politikalar yer almıştır (İran Meclisi, 2021). Bu genel politikalar, 9 başlık altında hazırlanmış olup, ülkenin önderlik makamı nezdinde onaylanmıştır. Bunların 3. başlığı altında vurgulanan nokta Cumhurbaşkanlığı önderliğinde bir afet yönetim örgütü kurulması ve afet yönetimi tek bir elden yönetilmesi ve her zaman hazır durumda bulunmasıdır (Maslahat, 2021).

- Söz konusu 3. maddenin 1. fıkrasında, bilginin bir yerde toplanması ve tek yönetim sistemi içerisinde olması, bilgi ağlarıyla bilginin her zaman güncel tutulup aktif bir şekilde denetlenip afete hazır bir biçimde olması,
- Söz konusu 3. maddenin 2. fıkrasında, tüm hazırlıkları ve imkânları hızlı arama ve kurtarma için sağlamak, afetten etkilenenlerin geçici süre barınmalarını sağlamak ve ayrıca iç ve dış yardımları organize etmek,
- Söz konusu 3. maddenin 3. fıkrasında, tüm imkân ve olanakları devlet, silahlı kuvvetler ve sivil toplum için hazır halde bulundurmaya yer almaktadır.

Bu esasta Afet Yönetimi Yüksek Şura Kanunu, 2008 yılında Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır.

Bu yasaya göre krizin tanımı; değişik olaylardan insani ve doğal işlerden aniden çıkan ve kontrol edilemeyen bir durumdur. Topluları aniden ve derinden etkileyen, çözümü için acil ve olağanüstü işlere ve teşebbüslere ihtiyaç duyulan bir durumdur. Afet yönetimi kanununda 2019 yılında bir değişiklik yapılmış olup (İran Resmi Gazetesi, 2019).

Afet yönetimi bu yasada 4 aşamada belirtilmiştir.

1. Önleme
2. Hazırlık
3. Afetle mücadele ve acil hizmetler: insan can ve malını kurtarmak ve hasarını azaltmak
4. Yenileme: Bu aşamada krizden sonra durumu normale döndürmek için hangi çabaların gösterilmesi gerektiğini anlatmaktadır.

Ayrıca bu yasada Cumhurbaşkanı olmadığı halde Cumhurbaşkanının birinci yardımcısı başkanlığında toplantılar yapıp karar verilmektedir. Aynı zamanda başkent in afet yönetimin toplantılarına İçişleri Bakanı başkanlık etmektedir.

Şekil 4:İran Afet Yönetimi

Kaynak: İran Resmi Gazetesi, 2019: Erişim: 26.04.2021, kaynaktan yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

6.1. Afet Yönetimi Yüksek Şurası Tanımı

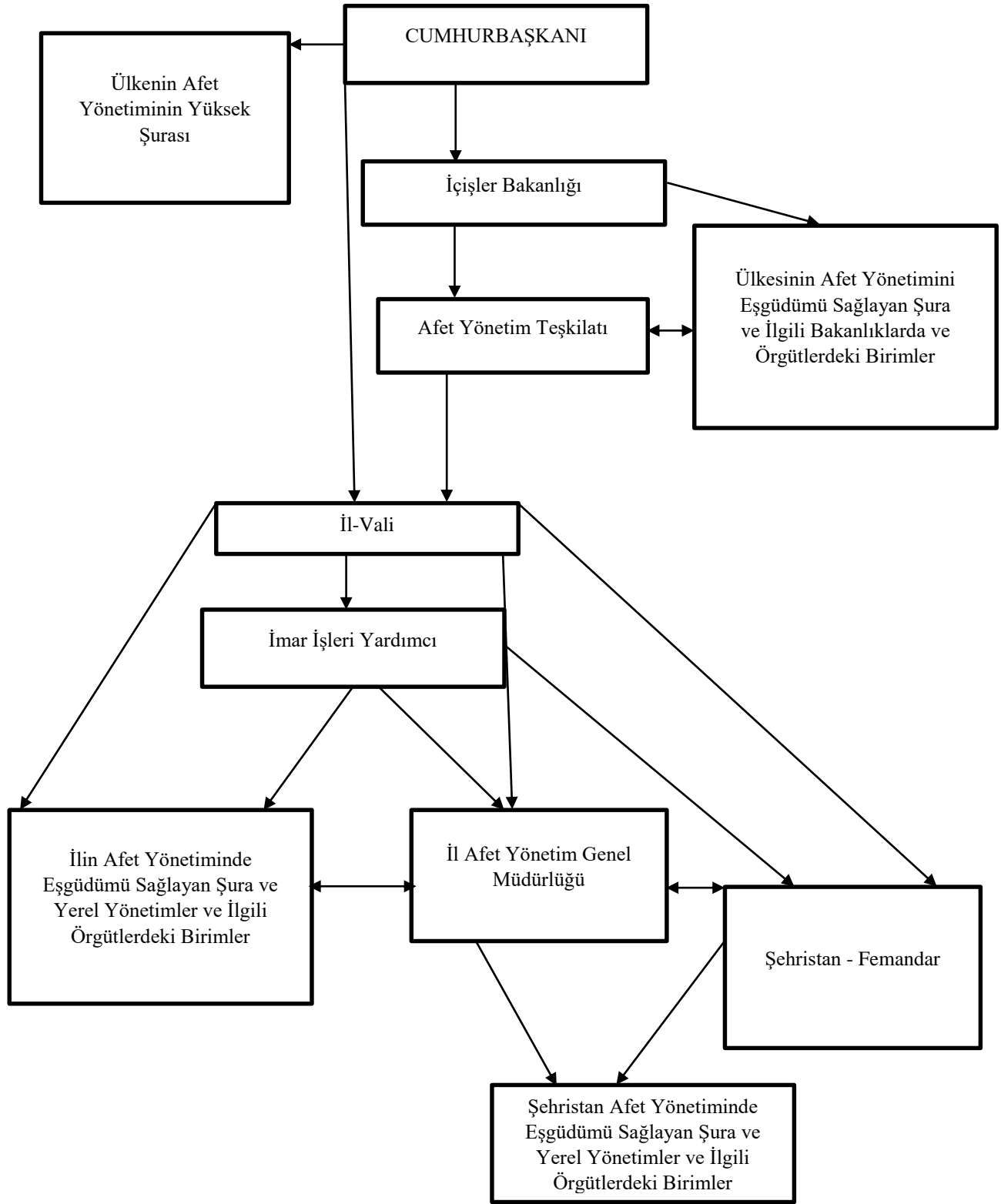
Tüm örgütlerin, bakanlıkların, silahlı kuvvetlerin ve diğer örgütlerin afet yönetiminde çalışmalarının eş güdümünü sağlamak için yukarıda 4 aşamada belirtilen afet yönetimini en yüksek kademesi, Cumhurbaşkanlığıyla Ali Şura'dan oluşur. Başkan Cumhurbaşkanı'dır.

6.2. Afet Yönetimi Yüksek Şurasının Üyeleri ve Görevleri

Cumhurbaşkanlığına yasada belirtilen kişilerden oluşur.

Cumhurbaşkanın şuraya katılmadığı durumlarda onun 1. Yardımcısının katılımıyla şura toplanır. Bu şuranın kararları Cumhurbaşkanının onayı ile yürürlüğe girmektedir. Cumhurbaşkanının başkanlık etmediği yüksek şura toplantılarında şuraya İçişleri Bakanı başkanlık eder.

Kanun üzerinde her bakanlığın kamu grupları, yerel yönetimler, silahlı kuvvetler, sivil toplum kuruluşları ve diğerlerinin görevlerini aydınlatmak ve onların rollerini belirlemek gibi görevleri vardır. Yüksek şura sekreteryası Afet Yönetim Örgütü içerisinde faaliyet göstermektedir. Ülkenin hazırlanmış afet yönetiminin yol haritasını onaylamaktadır (İran Resmi Gazetesi, 2019).

Şekil 5: İran'da İran Afet Yönetiminin Bütünlük Şeması

Kaynak: İran Kanunlar Sitesi, 2019: 03.05.2021; Wikipedia, 2021, kaynaklardan yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır. İran'da afet yönetiminin yerini, milli düzeyde ve il düzeyinde görmek mümkündür.

6.3. Afet Yönetim Teşkilatı ve Görevleri:

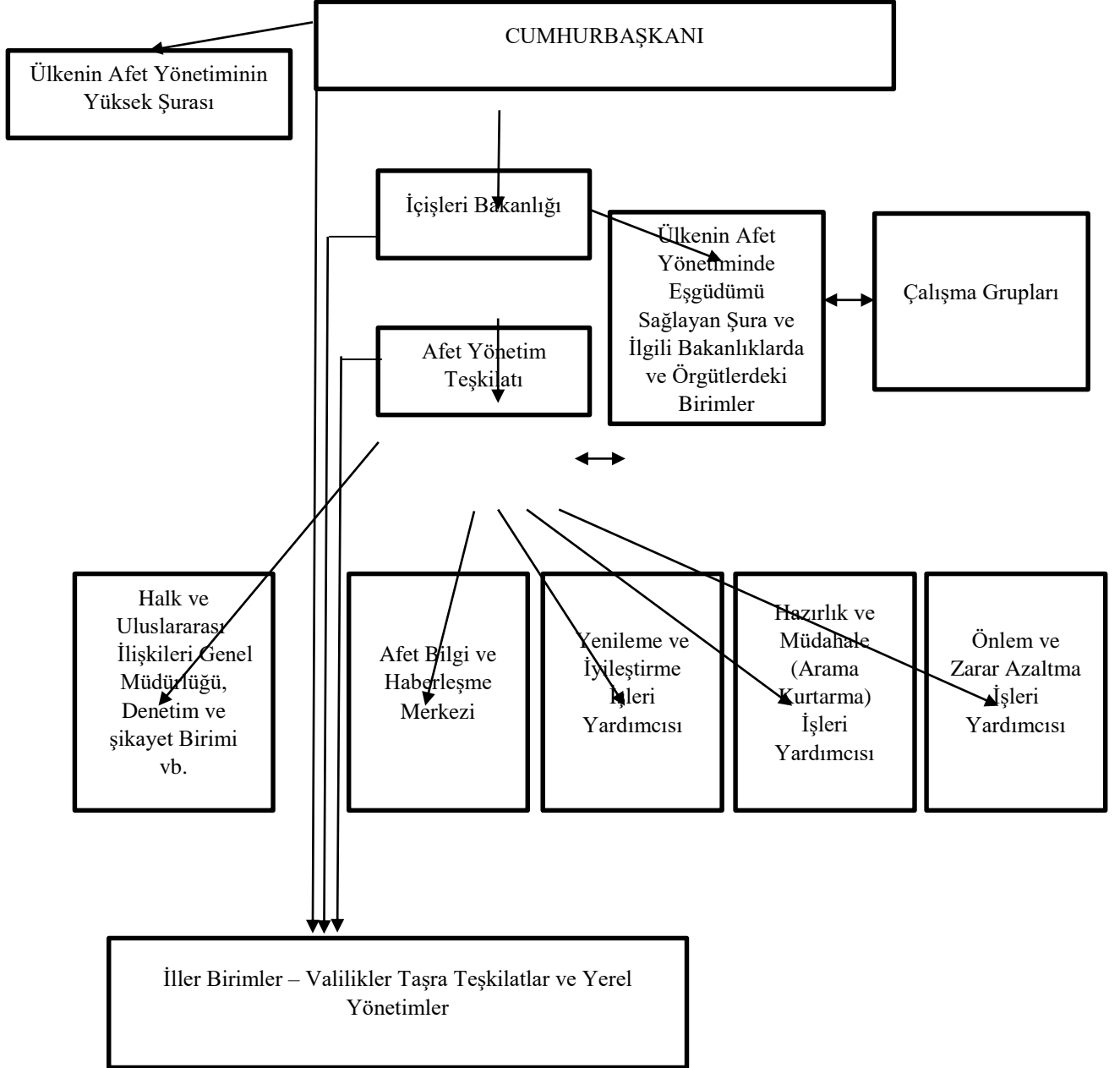
Afet yönetimi teşkilatı İçişleri bakanlığına bağlıdır. Afet yönetimi örgütünün başkanı, içişleri bakanının önerisi, Yüksek Şura'nın onayından sonra Cumhurbaşkanı'nca atanır. Bu örgütün amacı afet yönetiminde topyekûn bir mücadele ve koordineli bir çalışma yapmak için yürütmeye, araştırmaya, haberleşmeye ve yenilemeye tüm imkanlardan yararlanmak, örgütlerin, silahlı kuvvetlerin, İslam şuralarının, sivil toplumun ihtiyaçlarını karşılamak ve milli bölge ve mahalli alanlarında yaşayanların en iyi şekilde bu imkanlardan yararlanmalarını sağlamak ve doğal afetle mücadele etmektir.

Bu görevler il düzeyinde vali, şehristan düzeyinde fermanlar tarafından üstlenilmektedir.

Afet yönetim örgütünün yalnızca iki maddesi sivil toplum örgütleri ile ilgilidir. Bunlar;

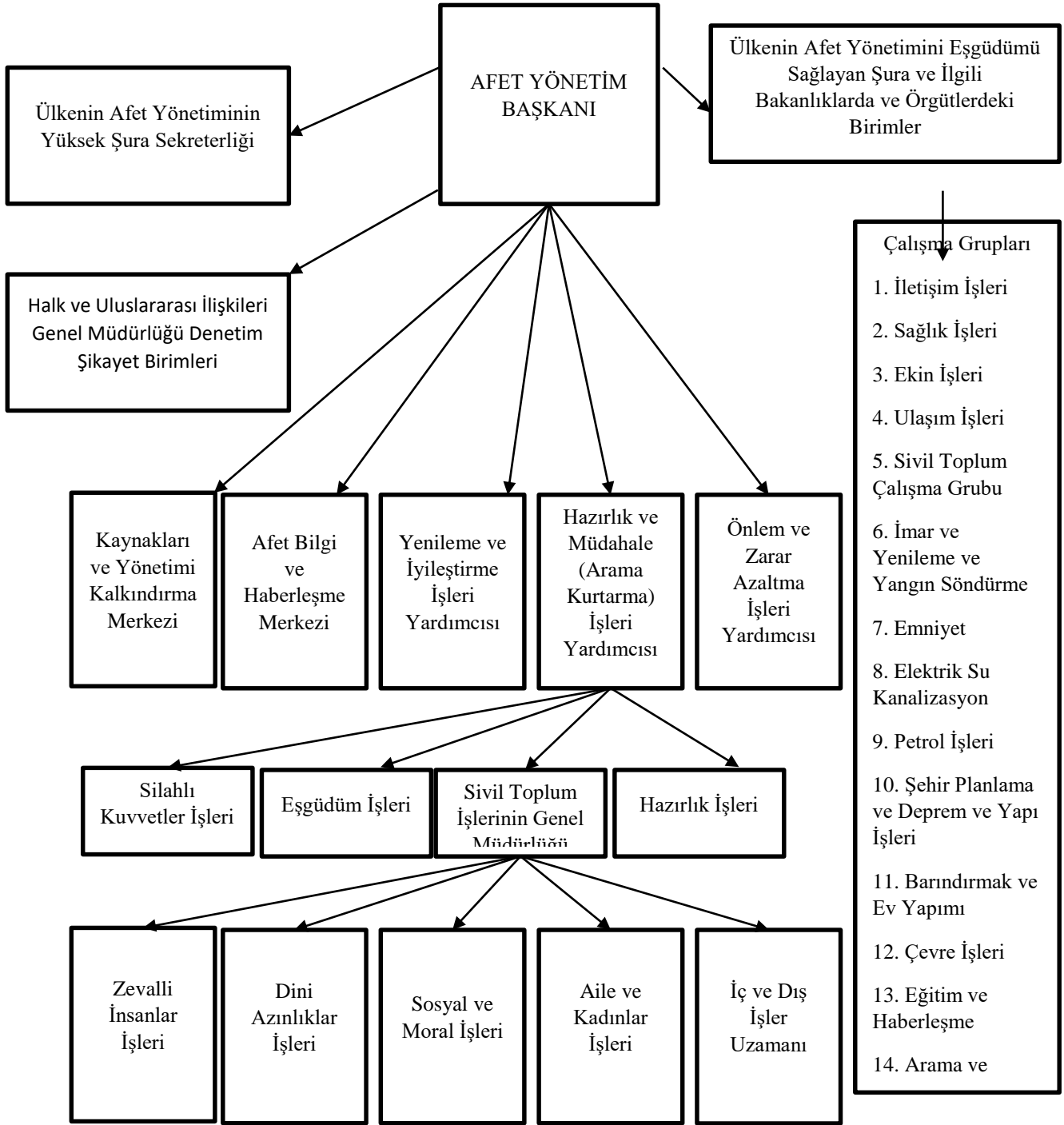
1-Sivil toplum örgütlerini ve gönüllü çalışan insanları örgütlemek ve bu kişilere eğitim vermek, ayrıca afetin 4 aşamasında planlamalar yapmak ve bu kişiler arasında eşgüdümü sağlamak.

2-Tüzük ve yönetmelikleri hazırlayarak halkın yardımını en iyi şekilde dağıtmak, uluslararası örgütlerle işbirliği yapmak ve anlaşmaları onaylayarak bakanlar kuruluna sunup takibini yapmak.

Şekil 6: İran İslam Cumhuriyeti'nin Ülke Düzeyinde Afet Yönetiminin Genel Şeması

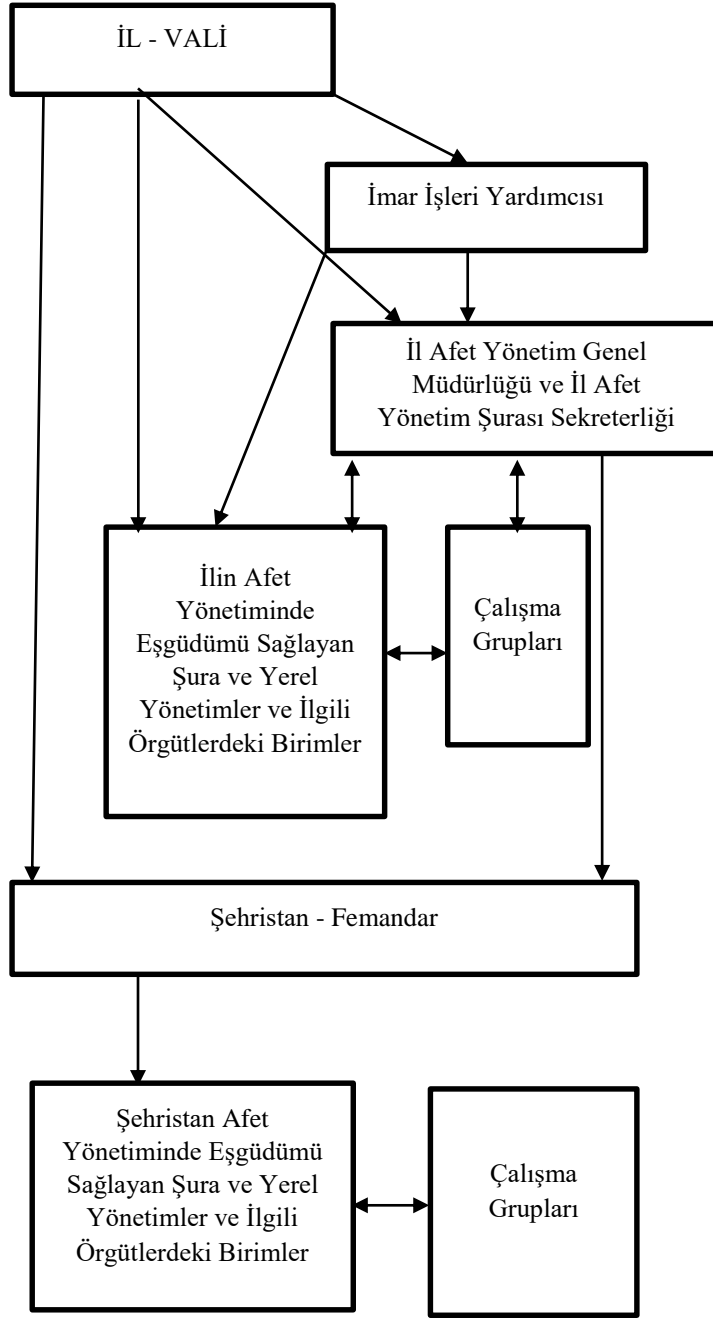
Kaynak: İran Kanunlar Sitesi, 2019: 30.05.2021, kaynaktan yararlanılarak yazar tarafından yararlanılmıştır.

Şekil 7: İran'da Afet Yönetiminin Merkez Teşkilatının Şeması

Kaynak: İran Kanunlar Sitesi, 2019: 30.05.2021 tarihinde yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekilde, İran'ın Afet yönetim teşkilatı gösterilmektedir. Bu noktada, sivil toplumun yeri ve işbirliği dikkat çekmektedir.

Şekil 8: İran İslam Cumhuriyeti'nin İl Düzeyinde Afet Yönetimi

Kaynak: İran Kanunlar Sitesi, 2019: 30.05.2021; İran İçişleri Bakanlığı, 2015: 1-9. Kaynaklardan yararlanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

İran'ın afet yönetim teşkilatının şeması il düzeyinde görülmektedir. Burada sivil toplum hem çalışma grupları arasında hem de belediyelerin yapısında yer almaktadır.

Afet yönetimiyle ilgili kanununun 9. madde, 1. fıkrasına göre, her bakanlık ve diğer örgütlerde uygun bir afet biriminin oluşturulacağı yer almaktadır. 2. fıkrada, eşgüdümü sağlayan şura ve afet yönetimi örgütünün başkanlığının ilgili bakanlık ve örgütlerin afetle ilgili sorumlu vekillerinden oluştuğu aktarılmaktadır. 3. fıkrasına göre, şura illerde vali, şehristanlarda femandarlar başkanlığında toplanacaktır. 4. fıkrasına göre ise Tahran şehrinde eşgüdüm şurası, Tahran belediye başkanının başkanlığında toplanır.

Eşgüdüm Şurası'nın görevleri, yönetmeliğin 13. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, Şura'nın 11 görevi vardır. 3. görevine göre, 14 adet çalışma grubuna nezaret eder. 5. görevine göre çalışma gruplarının rolleri, mevzuatı, vb. ile ilgili değişiklikleri Yüksek Şura'ya önerir. 15. maddesinde ise çalışma grupları yer almaktadır. Bunlar uzman ve çalışan gruplardan

oluşmaktadır. Bu çalışma gruplarından beşincisi sivil toplum örgütleri çalışma grubudur. Bu grup İçişleri Bakanlığı'nın sosyal yardımcısı ,sorumluluğundadır.

Afet yönetim örgütü, idari ve mali özerkliğe sahip bir tüzel kişiliktir. İl düzeyinde valiliğe bağlı Afet Yönetimi Genel Müdürlüğü bulunmaktadır. Aynı zamanda, başka bakanlıklara bağlı, genel müdürlük düzeyinde afet yönetim birimleri olma zorunluluğu vardır.

İran'daki afet yönetimine ilişkin örgütte, Hazırlık ve Arama Kurtarma Yardımcılığı'na bağlı, Sivil Toplum İşleri Genel Müdürlüğü bulunmaktadır. Ayrıca ülkenin Afet yönetimine ilişkin olarak Eşgüdüm Şurası'nın içerisinde sivil toplum kuruluşları çalışma grubu da yer almaktadır. Bu çalışma grubunun uzmanlık görevleri içerisindeki görevler; hazırlık işleri, arama-kurtarma, yenileme ve halkın işlerini kolaylaştırma olarak sıralanabilir. Bu çalışma grubu, tüzükta yer alan kişilerden oluşmaktadır. Sivil toplumla ilgili afetlere ilişkin acil tepki geliştirilmesi, önemli afet noktalarında grupların oluşturulması, hazırlıkların, çalışmaların belirlenmesi, okullarda, kentlerde tatbikatlar yapılması, halka açık eğitim verilmesi, mahalle ölçeğinde afet yönetimi hakkında bilgilendirme yapılması çalışmalarını kapsamaktadır.

İran'da doğal afetler konusunda ülke ve il ölçeğinde afet yönetimi örgütlenmesi mevcuttur. Ancak mevcut örgütlenmenin güçlendirilmesi, doğal afetlerden kaynaklanan can ve mal kayıplarının en aza indirilmesinde katkıda bulunacaktır. İran'daki afet yönetim örgütlenmesinde sık sık değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler olumlu birer adım olmakla beraber, yeni değişikliklere de ihtiyaç vardır. Bu değişiklikler eğitim, yasal - yapısal ve denetim olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

Birincisi eğitim alanıdır. Afet yönetimiyle ilgili eğitim çalışmaları, okulların ders içeriğine de dahil edilmelidir. Örneğin siyaset, hukuk, sağlık tüm alanlardaki programlarda afet yönetimine ilişkin dersler yer almalı ve afet yönetimine ilişkin yeni tekniklerin kullanılması öğretilmelidir. Ayrıca afet yönetimiyle ilgili, lisansüstü programların açılması desteklenmelidir. Trafik kazalarını da bir afet olarak değerlendirirsek, sürücü kurslarına konuyla ilgili görevler düşmektedir.

Afet yönetimindeki ikinci değişim alanı, yasal ve yapısal değişikliklerdir. Afet yönetimine ilişkin yasal düzenlemelerin sürelerinin kısaltılması, önerilerden biridir. Örgütlerin yapısal olarak yeterli düzeye sahip olması ve kadroların artırılması gerekmektedir. Bu durum iller için de geçerlidir

İllerin Yüksek Şuraları'nın temsilcisi, afet yönetiminin Yüksek Şurası'nda yer almalıdır. Sivil toplum kuruluşlarından da iki temsilci Yüksek Şura'da yer almalıdır. Bu durum, sivil toplum kuruluşlarının danışma görevinden karar verme aşamasına geçmesini de sağlamaktadır. Bir diğer öneri de çalışma gruplarına ilişkindir. Bu gruplarda sivil toplumun ağırlığı artırılmalıdır. Ayrıca her ilde iki sivil toplum kuruluşu halkın bağışlarını toplamada merkezi yönetime destek olmalıdır.

Üçüncü değişim alanı, denetimdir. Bakanlıklarda afet yönetim sürecini denetleyecek birimler yer almalıdır. İdari, mali ve halk ve basın yoluyla denetim mekanizması önerilmektedir. Bu sivil toplumun gücünü artıran bir unsurdur.

Halkta idareye güven unsurunun oluşması, halkın afet yönetim sürecine katılımını artırarak bu süreci daha etkin hale getirecektir. Halkın katılımının artırılmasında bir yol haritasının çizilmesi önemlidir.

Tahran, İran'ın başkenti olarak farklı bir yönetim yapılanmasına sahip olmalıdır. Eşgüdüm Şurası'nda vali yerine belediye başkanı yer almaktadır. Ancak yürütmede bunun başarılı olup olmayacağı incelenmesi gereken bir noktadır. Ama yeni yasada başkentin afet yönetiminin toplantılarına İçişleri Bakanı başkanlık etmektedir ve bu fikir önemli bir noktadır.

Bir anlaşma esasına göre Afet yönetim merkeziyle belediyeler arasında, yerel yönetimlerin afet yönetimi konusunda bir şekilde teşkilatlanması söz konusudur. Bu anlaşmaya göre İran'da 2015 yılında belediyelerin afet yönetiminde teşkilatlanması, diğer teşkilatlarla işbirliği ve eşgüdümü sağlaması amacıyla halkın güvenli ve sağlam yaşamı için dehyariler, belediyeler ve içişleri bakanlığının afet yönetim örgütü arasında yönetmelik ve anlaşma hazırlanmış (İrna News, ,2015) ve imzalanmıştır. Bu esasta belediyelerde teşkilatlar afet yönetiminin yapısı, görevleri, personel vb. işleri tanımlanmıştır ve yürütülmektedir.

Yasada şehir İslami şuraları ve belediye görevleri içinde STK'lara yer verilmiştir, Bu sivil toplum kuruluşları genelde belediye sosyal işleri yardımcısı teşkilatında yer almaktadırlar (Terhan Belediyesi, 2021). Bundan dolayı değişik alanlarda faaliyet gösteren STKlar, afet yönetiminde de belediyelerle işbirliği yapmaktadırlar.Bu işbirliği planlamalarda,tabikatta,eğitimde ,arama kurtarmada,yenilemede ve benzeri alanlarda devam ediyor. Bu faaliyetler her zaman olmuştur (İran İçişleri Bakanlığı 2015: 1-9.) Hatta yeni pandemi döneminde de sürekli devam etmektedir,(maska hazırlamak, halka pandemi konusunda eğitim sunmak, hastanelerde çalışanlara yardımcı olmak vb işler).

7. SONUÇ

Afet yönetimi çalışmaları, kaynağını dünyadaki endüstriyel ve çevresel felaketlerden almıştır. Endüstriyel felaketlere örnek olarak Bhopal Gaz Trajedisi, petrol sızıntıları, Çernobil erimesi, küresel ısınma; çevresel felaketlere örnek olarak deprem, sel, yer kayması, fırtına, yıldırım gibi birçok felaket sayılabilir. Bunların her biri toplumlarda krizlere neden olmakta ve sonucunda kriz yönetimi konusu ortaya çıkmaktadır.

Afet yönetimi çalışmaları afetten çok önce başlar, afet sırasında sürer ve afetin etkileri azalmaya başladıktan sonra iyileşmeye kadar devam eder. Kriz yönetimi ise krizden sonra başlar, kriz döneminde devam eder ve krizin etkisi azaldıktan sonra biter. Bu durumda kriz yönetimi, afet yönetiminin bir parçası olarak düşünülebilir ancak kriz anında kriz yönetiminin boyutları, afet yönetimini de içine alacak şekilde genişleyebilir. Özetle afet yönetiminde daha önce yapılan hazırlıklar, planlar

ve verilen eğitimler, kriz sürecinde can ve mal kaybını azaltırken kriz sonrası afet yönetimiyle iyileştirme ve yenileme planları devam etmektedir.

Küreselleşme sürecinde afet yönetimi çalışması, kamu yönetiminde ve yerel yönetimde önemli rol üstlenmektedir; bu nedenle merkezi ve yerel yönetimlerde ve sivil toplumlarda etkin bir yapılanma kurulmalıdır.

İran'da en sık görülen afet tipleri arasında deprem, sel, kuraklık, yer kayması, fırtına, yıldırım gibi afetler yer almaktadır. Sayılan afetler arasında deprem, İran'da en fazla can ve mal kaybına neden olan afet türüdür. Dünya genelinde, en çok afet gerçekleşen ülkeler arasında İran, ilk on sırada yer almaktadır. Bu durum, İran'da etkin bir afet yönetim sürecini gerektirmektedir.

İran'da ülke çapında afet yönetimi teşkilatının diğer teşkilatlarla bağlantıları bulunmaktadır. Bu noktada, sivil toplum örgütlerinin iş birliği dikkat çekmektedir. İran'ın 2019 afet yönetim yasasında, afet yönetiminin 4 aşamasına bir bütün olarak yer verilmiştir. Bunun yanında okullarda yapılan eğitimlere büyük önem verilmiştir. Ayrıca başka bir anlayışla yerel yönetimlerde afet yönetimi konusunda önemli bir değişim olmuş ve bunlara özel yapı hazırlanmıştır. İran'da bu değişimler esasında yasalarda afet yönetimi kavramı kullanılmıştır ve bu çalışmada afet yönetiminin teşkilatlanmasından bahsedilmiştir. Bugün İran devleti bu yasaları ve yapıları kullanarak afete karşı çalışmaktadır ancak bu çalışmaların sık sık incelenmesi ve yenilenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadis, (2020). بلا, 25.10.2020 tarihinden Abadis: <https://abadis.ir/fatofa/%D8%A8%D9%84%D8%A7%D8%A8%D9%84%D8%A7/>, adresinden alınmıştır.
- Altay, A.(2017). *Bütünleşik Afet Yönetimi. Doğal Afetlerin Makroekonomik Etkilerinin Analizi*. (Ed.Z. Toprak Karaman ve A. Altay). İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Amar İstatistik Sitesi, (تعداد کل سطوح تقسیماتی، نقاط شهری، آبادیها و نقاط فرعی کشور به تفکیک استان 8931خالصه گزارش فایل جغرافیایی 93/89/31)، مصوبات تا تاریخ 25.10.2021 tarihinde Amar, <https://www.amar.org.ir/Portals/0/Geo/GEO98-summary.pdf>, adresinden alınmıştır.
- Arıkan, Z.(2017). *Bütünleşik Afet Yönetimi. Türkiye'de Afetlerde Uygulanan Bazı Mali Yükümlülükler ve Avantajlar*.(Ed.Z. Toprak Karaman ve A. Altay). İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Çankaya Rehberlik ve Araştırma Merkezi, (2021). *Kriz Ve Kriz Yönetimi Hakkında Bilinmesi Gerekenler*, 12.03.2021 tarihinde Slideplayer: <http://slideplayer.biz.tr/slide/3681031/>, adresinden alınmıştır..
- Döker, M. F. (2016). *Afet Ve Acil Müdahale Bilgi Sistemi*. 12.03.2021 tarihinde Silo Tips, <https://silo.tips/download/afet-ve-acil-mdahale-blg-sstem-yard-do-dr-mehmet-fatih-dker>, adresinden alınmıştır.
- Güngör, Y. (2020). *Acil Durum ve Kurtarma*, 12.06.2020' tarihinde, İstanbul Üniversitesi, https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/21_22_Guz/acil_durum_ve_kurtarma/1/index.html, adresinden alınmıştır.
- Güroğlu, M. (2020). *Acil Durum Ve Afet Planlaması Ünite 1: Acil Durum Ve Afet Yönetim Planları*.
- İran İçişleri Bakanlığı, (2015). *Belediyelerde Kriz Yönetimi Merkezi*, 30.04.2021 tarihinde, İran İçişleri Bakanlığı: <https://bit.ly/39Yz6md>, adresinden alınmıştır.
- İran Kanunlar Sitesi, (2019). *معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات*, 30.05.2021. tarihinde Qavanin sitesinden: qavanin.ir/Law/PrintText/265906, adresinden alınmıştır.
- İran Meclisi, (2021). *سیاستهای کلی نظام در دوره چشم انداز*, 20.06.2021 tarihinde İran Meclisi: https://rc.majlis.ir/fa/law/print_version/132299, adresinden yararlanılmıştır.
- İran Dışişleri Bakanlığı, *Yüzölçümleri*, 25.10.2021 tarihinde MFA, <https://mfa.ir/portal/viewpage/3992>, adresinden alınmıştır.
- İran Meclisi, (2021). *آیین نامه اجرائی قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری جمهوری اسلامی ایران مصوب پانزدهم*, 30.02.2021 tarihinde, İran Meclisi, <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/108354> adresinden alınmıştır.
- İran Resmi Gazete, (2019). *ریاست محترم جمهوری اسلامی. الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر حسن روحانی حجت. ۴۴۴۷۳/۶/۳. ۱۳۹۸/شماره ۹۰*, 26.04.2021 tarihinden, İran Resmi Gazete: <https://www.rrk.ir/Laws/ShowLaw.aspx?-Code=18237>, adresinden alınmıştır.
- İrna News Haber Ajansı, (2015). *دستورالعمل تشکیل ستاد مدیریت بحران در شهرداری ها تصویب شد*, 30.01.2021 tarihinde İrna News: <https://bit.ly/3AIQOTE> adresinden alınmıştır.
- İstanbul Üniversitesi Uzak Öğretim Ders Notları, (2017). *Afetin Tanımı Ve Sınıflandırılması*, 12.06.2020 tarihinde İstanbul Üniversitesi, https://cdnacikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/afet_ekonomisi_ve_sigortaciligi/2/index.html, adresinden alınmıştır.

- Maslahat, (2021). پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از سوانح طبیعی و "های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در مورد سیاست های کلی سیاست /مصوبات (2021). Maslahat: 12.06.2021 tarihinde Maslahat: <https://maslahat.ir/index.jsp?siteid=3&fkeyid=&siteid=3&pageid=566>, adresinden alınmıştır.
- Mehrnews, (28 Ağustos 2017). *Saidi, İran Doğal Afetler Açısından Dünyada Dördüncü Sırada*, 01.09.2021 tarihinde Mehr News: <https://bit.ly/3oSeNQD> adresinden alınmıştır.
- Mondal, P. (2021). *Disaster Management: Types, Awareness and Schemes for Disaster Management*, 25.04.2021 tarihinde Your Article Library: <https://www.yourarticlelibrary.com/disasters/disaster-management/disaster-management-types-awareness-and-schemes-for-disaster-management/30169>, adresinden alınmıştır.
- Sancakdar, O .(2017). *Bütünleşik Afet Yönetimi. Afet Mevzuatı ve Afet Hukukuna Giriş*.(Ed.Z. Toprak Karaman ve A. Altay). İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Terhan Belediyesi, (2021). *Terhan Belediyesi Şeması*, 30.04.2021 tarihinden, Terhan Belediyesi: <https://b2n.ir/k95062>, adresinden alınmıştır.
- Toprak Karaman, Z. (2017). *Bütünleşik Afet Yönetimi. Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye'de Örgütlenme*.(Ed.Z. Toprak Karaman ve A. Altay). İzmir: Birleşik Matbaacılık.
- Türk Dil Kurumu, (2020). *Kriz, Afet*, 02.05.2020 Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/>, adresinden alınmıştır.
- Worldometers, (2021). *Population of Iran (2020 and historical)*. 15.03.2021 tarihinde World <https://www.worldometers.info/world-population/iran-population/> adresinden alınmıştır.
- Yavaş, H.(2005). *Doğal Afetler Yönüyle Türkiye'de Belediyelerde Kriz Yönetimi*. Ankara:Orion Yayınevi.